

DOI: 10.31110/consensus/2023-02/135-147

УДК (UDC) 37 : 271.222-754 (477.52) "1997/2015"

RESTORATION AND ACTIVITY OF THE SUMY REGION SPIRITUAL EDUCATION INSTITUTION IN THE MODERN PERIOD (1997-2015)

Yurii Taraban*

Abstract

The article is devoted to the latest stage of the only confessional institution of spiritual education in the Sumy Region which is Sumy Theological Seminary named after His Beatitude Metropolitan Volodymyr (Sabodan) of Kyiv. The article traces the history of the spiritual and educational institution: from the Okhtyrka Theological School (1819), which was moved to Sumy (1889), its closure in 1919, to the resumption of the school's activities in 1998 and the opening of Sumy Theological Seminary on its basis. The 25th anniversary of the educational process restoration in Sumy Pastoral and Theological School provides an opportunity to study the activity latest stages of Sumy Institution of Spiritual Education. Since 2015 the school was reorganized into Sumy Theological Seminary, which was named in honor of His Beatitude Metropolitan Volodymyr (Sabodan) and operates in this status today.

The structure and specifics of the spiritual education institution activity are traditionally closed and have other specific features significantly different from other educational institutions. Thus, it causes research interest. The relevance and practical significance of studying the history and latest updates of Sumy Theological Seminary is also due to the exclusivity of the institution. Sumy Theological Seminary is currently the only denominational institution of spiritual education in the Sumy Region. The study of the spiritual educational institution in the Sumy Region, its history, and its current state, allow us to obtain more precise data about education in the Sumy Region in general.

The history of spiritual education in the Region is an integral part of its heritage and defines the contours of its regional cultural and historical portrait, requiring further thorough research. The results of scientific research can be used in the process of studying the history of the Sumy Region as a separate region, educational institutions of the Region, the study of local history and historical-pedagogical courses in pedagogical higher education institutions of Ukraine, in institutions of postgraduate pedagogical education, as well as in religious educational institutions.

The purpose of the research is to reproduce little-known facts of the history of Sumy and the Sumy Region, related to the activities of the theological school and seminary, as also individual facts of the religious and social life of the Sumy Region.

Keywords: spiritual education, theological school, theological seminary, Sumy Diocese, history of the Sumy Region, history of educational institutions

---

* Philosophy Doctor in the field of study Education/Pedagogy, Senior Lecturer of the Department of History of Ukraine Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, Sumy, Ukraine. E-mail: yury.taraban@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8895-3751>

ВІДНОВЛЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДУ ДУХОВНОЇ ОСВІТИ СУМЩИНИ У НОВІТНІЙ ПЕРІОД (1997-2015)

Юрій Тарабан*

Анотація

Стаття присвячена новітньому етапу історії єдиного в Сумській області конфесійного закладу духовної освіти Сумської духовної семінарії імені Блаженнішого Митрополита Київського Володимира (Сабодана). У статті прослідковується історичний шлях духовного закладу освіти: від Охтирського духовного училища (1819), яке було переміщене до Сум (1889), закриття у 1919 році до відновлення діяльності училища у 1998 році та відкриття на його базі Сумської духовної семінарії. 25-ліття відновлення навчального процесу в Сумському пастирсько-богословському духовному училищі дає привід для дослідження новітнього етапу діяльності Сумського закладу духовної освіти. З 2015 року училище було реорганізоване на Сумську духовну семінарію, яка була названа на честь Блаженнішого Митрополита Володимира (Сабодана) та функціонує у такому статусі нині.

Структура та особливості діяльності закладу духовної освіти, який традиційно є закритим та має інші специфічні риси, значно відрізняються від інших закладів освіти, що зумовлює дослідницький інтерес. Актуальність та практичне значення дослідження історії та сучасного стану Сумської духовної семінарії зумовлена також ексклюзивністю зазначеного закладу: Сумська духовна семінарія нині є єдиним у Сумській області конфесійним закладом духовної освіти. Дослідження його історії та нинішнього стану дозволяє отримати більш повні дані про освіту на Сумщині загалом.

Історія духовної освіти на Сумщині є невід'ємною складовою її спадщини та визначає обриси її краєзнавчого культурно-історичного портрету, потребує подальшого ґрунтовного дослідження. Результати наукової розвідки можуть бути використані у процесі дослідження історії Сумщини як окремого регіону, закладів освіти Сумщини, вивчення навчальних курсів краєзнавчого та історико-педагогічного характеру в педагогічних ЗВО України, у закладах післядипломної педагогічної освіти, а також у конфесійних закладах освіти.

Метою дослідження є відтворення маловідомих фактів історії Сум та Сумщини, пов'язаних із діяльністю духовного училища та семінарії, а також окремих фактів релігійного та суспільного життя Сумщини.

Ключові слова: духовна освіта, духовне училище, духовна семінарія, Сумська єпархія, історія Сумщини, історія закладів освіти

Цитування: Тарабан, Ю. (2023). Відновлення та діяльність закладу духовної освіти Сумщини у новітній період (1997-2015). *Консенсус*, 2, 135-147.

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/67>

---

* доктор філософії у галузі освіти/педагогіки, старший викладач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Суми, Україна. E-mail: yury.taraban@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8895-3751>

Постановка проблеми. Історія закладів освіти є ваговою складовою дослідження регіональної історії. Заклади духовної освіти відображають конфесійний склад населення регіону, дозволяють визначити особливості фахового спрямування здобувачів освіти, їх подальшої професійної самореалізації.

Заклад духовної освіти у Сумах є складовою регіональної історії. Структура та особливості діяльності закладу, який традиційно є закритим та має інші специфічні риси, значно відрізняються від інших закладів освіти, що зумовлює дослідницький інтерес. 25-ліття відновлення діяльності закладу духовної освіти у Сумах, на нашу думку, є вагомим приводом для дослідження маловідомих аспектів його історії.

Актуальність та практичне значення дослідження історії та сучасного стану Сумської духовної семінарії зумовлена також ексклюзивністю зазначеного закладу: Сумська духовна семінарія нині є єдиним у Сумській області конфесійним закладом духовної освіти. Результати наукової розвідки можуть бути використані у процесі дослідження історії Сумщини як окремого регіону, закладів освіти Сумщини, вивчення навчальних курсів краєзнавчого та історико-педагогічного характеру в педагогічних ЗВО України, у закладах післядипломної педагогічної освіти, а також у конфесійних закладах освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публікації дослідницького характеру про Сумську духовну семінарію (а раніше – про Сумське пастирсько-богословське духовне училище) епізодично зустрічаються у контексті історії Сумщини і не носять самостійного цілісного характеру. Наприклад, заклад духовної освіти згадується як складова діяльності Сумської єпархії Української Православної Церкви та ректора, яким зазвичай був Правлячий архієрей. Також опубліковані інформаційні матеріали про знакові події церковного життя та богослужіння, що звершувалися у домовому храмі закладу (див. інтернет-портал Сумської єпархії УПЦ «Православна Сумщина» portal-pravoslavie.sumy.ua). В опублікованих матеріалах міститься інформація епізодичного характеру, що відображає навчальний процес, місіонерське та соціальне служіння, до якого залучені учні.

Слід зазначити обмеженість джерельної бази, що зумовлено спадщиною тривалих атеїстичних санкцій, внаслідок яких діяльність закладів релігійного спрямування була поза публічним простором. Заклади духовної освіти у 1990-х рр. відновлювали свою діяльність або створювались без формування документальної бази офіційного характеру, а оскільки така діяльність на момент початку навчального процесу не була унормована і у церковному середовищі – то документація формувалася відповідно до доцільності на розсуд керівників закладів освіти.

Водночас у педагогічному науковому середовищі формується дослідницький інтерес до конфесійної освіти. Теоретичні і практичні аспекти православної теологічної освіти в Україні досліджували такі науковці: історичний аспект

православної освіти – В. Липинський¹, С. Мешкова², Г. Степаненко³, М. Талалай⁴ та ін. Сучасний стан і перспективи розвитку православної освіти вивчали М. Закович⁵, А. Кислий⁶, М. Лагодич⁷, О. Панасенко⁸ й ін.

Наукові дослідження вітчизняних фахівців створюють теоретичну основу вивчення релігійної освіти. Над питаннями релігійної освіти та духовно-морального виховання працювали І. Зязюн⁹, В. Кремень¹⁰, В. Лутай¹¹ (філософські концепції функціонування та розвитку освітніх систем у контексті глобалізації), Л. Геник¹², І. Мищишин¹³, Т. Тхоржевська¹⁴, Ю. Щербяк¹⁵ (роль і місце релігії в освітньо-виховній системі), І. Андрухів¹⁶, А. Вихрущ¹⁷, О. Вишневський¹⁸ (духовні основи християнства в сучасному українському вихованні).

¹ Липинський, В.В., Рощина, Л.О. Православна духовна освіта в Україні (1991–2001). URL: <https://www.libr.dp.ua/text/uij20066pdo.pdf>

² Мешкова С.І. Світський компонент реформи православних духовних академій 1869 р. в Російській імперії. 2011. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/14883/1/vestnik_HPI_2011_37_Meshkovaia_Svitskyi.pdf

³ Степаненко Г.В. Освітня діяльність православного духовенства в Україні (XIX – початок ХХ ст.). Автореф. дис... канд. іст. наук. Київ, 2002.

⁴ Талалай М. Развитие богословского образования в духовных школах Украинской православной церкви. *Харьковские епархиальные ведомости*. 2002. № 1. С. 14.

⁵ Закович М. Про духовність і освіту. *Людина і світ*. 2001. вересень. С. 42–44.

⁶ Кислий А.О. Релігійна освіта та наука в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2011. № 3. С. 184–191.

⁷ Лагодич М.М. Духовна освіта в Україні: сучасний стан і перспективи. У *Актуальні питання релігієзнавчої та богословської думки: Колект. монографія*. Чернівці, 2010. С. 229–246.

⁸ Панасенко О. Основні тенденції розвитку релігійної освіти в Україні (на прикладі православ'я). *Філософія освіти*. 2012. № 1–2 (11). С. 273–305.

⁹ Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії. Черкаси, 2008.

¹⁰ Кремень В.Г. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Київ: Педагогічна думка, 2016. (До 25-річчя незалежності України).

¹¹ Лутай В. Про стан розробки концептуальних засад філософії освіти в Україні та їх впровадження в педагогічну практику. *Філософія освіти*. 2005. № 1. С. 30–37.

¹² Геник Л.Я. До проблеми запровадження і викладання курсу “Основи релігієзнавства” в загальноосвітніх школах України. *Формування релігійної культури дітей і молоді: проблеми і перспективи. Матеріали конференції*. Івано-Франківськ, 2007. С. 192–204.

¹³ Мищишин І. Національна ідея та реформування освіти в Україні. *Вісник Львівського університету*. 2008. Т. 23. С. 3–9. URL: http://dl.franko.lviv.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/23/01_myshchyslyshyn.pdf

¹⁴ Тхоржевська Т.Д. Розвиток теорії та практики виховання дітей в Україні в контексті загальноєвропейських тенденцій. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2014. № 50. С. 49–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpkov_2014_50_13

¹⁵ Щербяк Ю.А. Освітня доктрина української греко-католицької церкви та її впровадження в Україні (середина ХІХ–ХХ століття): автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01. Харків, 2009. 38 с.

¹⁶ Андрухів І. Основи християнської моралі. Івано-Франківськ, 1996. 244 с.

¹⁷ Вихрущ А.В. Основи християнської педагогіки. Тернопіль: Освіта, 1999. 168 с.

¹⁸ Вишневський О. Віра і релігія в контексті завдань сучасного українського виховання. *Рідна школа*. 1999. № 4. С. 3–7.

Науковий апарат дослідження складають визначення об'єкта та предмета дослідження, формулювання мети та завдань, а також методів дослідження.

Об'єкт дослідження – заклад духовної освіти, який змінював назву та місцезнаходження: Охтирське, потім Сумське духовне училище, поновлене Сумське пастирсько-богословське духовне училище, Сумська духовна семінарія імені Блаженнішого Митрополита Володимира (Сабодана). Предмет дослідження – сукупність історичних даних, що мають відношення до діяльності закладу духовної освіти у Сумах в ретроспективі, а також характеризують нинішній стан функціонування зазначеного закладу освіти.

Метою дослідження є відтворення маловідомих фактів історії Сум та Сумщини, пов'язаних із діяльністю духовного училища та семінарії, а також окремих фактів релігійного та суспільного життя Сумщини.

Методи дослідження – загальнонаукові (аналіз; синтез; порівняння та узагальнення) та конкретно-наукові (структурний; інтерпретаторсько-аналітичний, пошуковий, бібліографічний, історичної реконструкції).

Виклад основного матеріалу. Історія Сумщини має складову, яка суттєво доповнює історико-культурний вигляд регіону, однак в наукових розвідках згадується епізодично і не отримала широкого системного висвітлення. Зокрема, 25-ліття відновлення навчального процесу в Сумському пастирсько-богословському духовному училищі дає привід для дослідження етапів діяльності Сумського закладу духовної освіти. З 2015 року училище було реорганізоване на Сумську духовну семінарію, яка була названа на честь Блаженнішого Митрополита Володимира (Сабодана) та функціонує у такому статусі нині.

Сумська духовна семінарія імені Блаженнішого Митрополита Володимира є єдиним у Сумській області закладом духовної освіти, що надає фахову підготовку рівня бакалавра. Це заклад закритого типу, студентами якого є особи чоловічої статі, що прагнуть до отримання сану священнослужителя або фаху церковнослужителя та подальшого церковного послуху в складі кліру.

Зробимо короткий огляд історії об'єкта нашої розвідки.

Історія закладів духовної освіти, що існували на території нинішньої Сумщини, сягає початку XIX ст. Аналіз широкого кола доступних архівних документів зазначеного періоду свідчить про інтенсивний соціально-економічний розвиток регіону. Повітові міста змінюють архітектурний вигляд. Будівництво храмів та утворення церковних громад призводять до появи закладів духовної освіти: в окремих містах виникають спеціалізовані заклади, де навчалися особи, які мали поповнити духовну верству та забезпечити кадри церковного кліру. Першим серед них було Охтирське духовне училище (1819 р.), трохи згодом було відкрите Роменське духовне училище (1886 р.).

Розвиток промисловості, а також побудова залізничної гілки у Сумах, спричинили динаміку соціокультурного розвитку міста, що у свою чергу стало однією з вагомих причин переведення до Сум Охтирського духовного училища (1889 р.)¹⁹.

¹⁹ Тарабан Ю.В., Кудінов Д.В. Заснування Сумського духовного училища: причини, обставини,

Сумське духовне училище проіснувало до 1919 р. «Декрет про відділення церкви від держави і школи від церкви» (1918) встановлював світський характер освіти. В результаті комплексу заходів щодо його виконання усі духовні училища були закриті, нерухоме майно передане для подальшого використання новою владою. Серед сумських краєзнавців існує припущення²⁰, що саме у будівлі колишнього духовного училища у 1924 р. розпочали роботу вищі трирічні педагогічні курси (з яких починає свою історію Сумський державний педагогічний університет), з 1925 до 1929 року – будинок культури Червонозоряного (колишнього Павлівського) рафінадного заводу.

Подальша доля будівлі духовного училища складалася під опікою системи охорони здоров'я: з 1931 р. приміщення було передане Сумській центральній лікарні²¹. Після створення Сумської області (1939) та у процесі формування обласної системи охорони здоров'я у 1948 р. було засновано Сумську обласну лікарню, яка розміщувалася у будівлі колишнього духовного училища.

Після завершення періоду державного атеїзму та політики репресій стосовно віруючих радикально змінилась державна політика щодо питань свободи совісті. Відновлення церковного життя розпочалося на початку 1990-х років. Хоч соціально-політичні та економічні умови кардинально відрізнялись від часів заснування духовного училища, але нагальна потреба у навчанні майбутніх кліриків стала причиною відновлення закладу духовної освіти в нових умовах: станом на 1997-й рік лише 19% кліриків Сумської єпархії на той час мала богословську і 20% середню спеціальну та вищу освіту²².

Відродження закладу духовної освіти у Сумах розпочалося у 1997 р. Саме тоді відбувся візит до Сум Міністра оборони України О.І. Кузьмука, який 1 липня 1997 р. прибув до Сумського інституту артилерії з нагоди ювілейного сотого випуску молодих офіцерів²³. Правлячому архієрею Сумської єпархії, який на запрошення керівництва області брав участь у зустрічі з міністром оборони України, вдалось переконати його та керівників обласного центру передати приміщення тодішнього військкомату, який був розміщений у колишній резиденції єпископа Сумського Амвросія (Абрамова), для подальшого створення у ньому духовного закладу освіти (було досягнуто домовленості вважати передачу військкомату поверненням церковного майна й у подальшому не піднімати питання про історичну будівлю

причетні особи. *Сумські історико-краєзнавчі студії. Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (1 грудня 2022 р., Суми)*. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2023. С. 68–73.

²⁰ Осташевський М.І. Макаренківська alma mater. Суми, 2019. С. 9.

²¹ КНП СОР Сумська обласна клінічна лікарня. Історія лікарні. URL: <http://sokl.com.ua/pro-nas/istoriya-likarni-2/>

²² Звіт Керуючого Сумською єпархією Української Православної Церкви за 1997 рік (документація Сумського єпархіального управління УПЦ).

²³ Державний архів Сумської області. Анотації відеосюжетів. Випуск № 2. С. 44–45 URL: https://daso.archives.gov.ua/wp-content/home/info/nashi-vydannya/o2_anotatsiyi_2.pdf

духовного училища, у якій на той час вже розміщувались лікувальні відділення Сумської обласної лікарні). В результаті домовленості військкомат звільнив приміщення архієрейської резиденції біля Пантелеймонівського храму, яке у подальшому було передане Сумській єпархії²⁴.

У згаданий період автор займав посаду проректора з навчальної роботи духовного училища, що відкривалося у Сумах, до посадових обов'язків якого входило налагодження навчального процесу, тому фактичні дані відомі із власних спогадів та особистого архіву.

З осені 1997 р. в переданій будівлі архієрейської резиденції розпочалися ремонтні роботи, а також перепланування приміщень, обладнання бібліотеки, читальної зали, аудиторій, келій для проживання учнів. Шафи, ліжка, постільну білизну передало Сумське вище артилерійське командне училище із списаного майна. Трапезна була розміщена окремо, продукти харчування надходили від парафій та благодійників.

Проводилась підготовка до налагодження навчального процесу відповідно до прийнятої комбінованої форми навчання. За задумом Правлячого архієрея, училище повинно було стати закладом, де могли б здобувати богословську освіту різні категорії студентів:

1. Священнослужителі, що не отримали духовної освіти на момент рукопокладення.
2. Випускники шкіл, які обрали шлях подальшого здобуття священного сану.
3. Особи, які мали світську освіту і бажали додатково отримати богословську освіту.

Духовне училище кінця 90-х років ХХ ст., на відміну від закладів духовної освіти минулого, фактично було самостійним у виборі формату своєї діяльності. Училище не відтворювало зразків минулого, але його діяльність була спрямована на ефективному вирішенні навчальних завдань в нових умовах сучасності. На той час не існувало затверджених стандартів духовної освіти, духовне училище не було складовою загальної системи духовної освіти, яка перебувала у процесі формування. Такий стан давав можливість для втілення форм та методів, які не лише відтворювали духовну освіту минулого, але й створювали умови для творчого пошуку, втілення передового досвіду церковної та світської освіти, запозичення ефективних способів набуття сучасної богословської освіти. Для педагогів, що почали працювати у відновленому духовному училищі, період початку його діяльності був етапом справжнього творчого підйому, що втілювався в унікальних навчальних програмах та практиці викладання.

Передбачалось, що училище стане осередком інтелектуального життя не лише Сумської єпархії, але й усієї області. Обговорювалася ідея створення унікального

---

²⁴ Розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації від 02.09.1997 № 392 (копія з особистого архіву автора).

закладу освіти, який поєднав би традиції богословської освіти, здобутки сучасного вітчизняного і зарубіжного досвіду, а також потенціал співпраці із світськими закладами вищої освіти Сум.

19 травня 1998 р. рішенням Священного Синоду Української Православної Церкви (журнал № 30)²⁵ у Сумах було відкрито пастирсько-богословське духовне училище із дворічним терміном навчання (пізніше термін навчання збільшився до трьох, а випускників, які успішно завершили навчання, почали приймати до духовних семінарій на четвертий курс). Духовне училище у Сумах вирішувало завдання теоретичної та практичної підготовки мирян для подальшого призначення на церковні посади на парафіях Сумської єпархії, для навчання священнослужителів, які приймали сан без належної богословської освіти (така практика існувала у 1990-і рр. з огляду на нестачу кадрів з богословською освітою).

Вступний іспит, який відбувся 22 серпня 1998 р. в аудиторії тодішньої Української Академії банківської справи, складало 60 абітурієнтів. За результатами конкурсу до училища було зараховано 27 осіб (підготовче та заочне відділення). Крім того, на навчання також була зарахована група священнослужителів Сумської єпархії, які не мали духовної освіти (47 осіб), сформовано дві академічні групи. Усього навчання розпочали чотири академічні групи.

Фінансова криза 1998 р. не дозволила повною мірою завершити ремонтні роботи. Нестача коштів змусила припинити навіть ті роботи, які було розпочато. Основною проблемою була відсутність води та каналізації (з цієї причини поселяти учнів не було можливості). Зважаючи на зазначені обставини, було прийнято рішення розпочати семестр у режимі заочного навчання для усіх груп: були організовані настановча сесія (тривалістю 1 тиждень) та дві навчальні сесії (тривалістю 3 тижні) із начиткою лекцій, семінарами, заліками та екзаменами. Така схема відрізнялася від традиційного укладу духовного училища, але дозволяла зробити навчальний процес першого року ефективним.

Навчальний план училища у 1998–1999 навчальному році передбачав вивчення 24 навчальних предметів протягом двох років (згодом училище перейшло на трирічний курс навчання). До викладацької роботи було залучено близько 20 священників та мирян, які мали фахову богословську або іншу освіту, що відповідала специфіці навчальних дисциплін, які вони викладали. Першим учням особливо запам'ятались уроки Старого Заповіту (прот. Миколай Поліщук), загальноцерковної історії (прот. Володимир Чугай), православної еклесіології (прот. Георгій Коваленко), церковного мистецтва і архітектури (ігумен Аліпій (Світличний)), церковного співу (Олена Фіськова), філософії (Кобяков О.М.), грецька мова (Гаврило Л.М.).

На окремі заняття приходили слухачі, які не були учнями, але мали бажання взяти участь у лекції. Крім того, популярністю користувалась бібліотека училища, що

---

²⁵ Журнали засідання Священного Синоду Української Православної Церкви від 19 травня 1998 року. URL: <https://sinod.church.ua/2014/01/08/zasidannya-19-travnnya-1998-roku/>

нараховувала приблизно 5000 примірників: читачами ставали не лише учні, але й сторонні особи. Пізніше з таких осіб, що не входили до складу учнів училища, сформувалась група слухачів Православної академії для мирян, заняття для яких проходили у приміщенні Сумського єпархіального управління (викладач Кобяков О.М.).

Подальша історія Сумського пастирсько-богословського духовного училища складалася у контексті функціонування класичного варіанту духовного училища (диплом був визнаний лише у церковному середовищі). Сумське духовне училище мало вийти на рівень сучасного закладу освіти гуманітарного профілю, в якому мала поєднуватися фахова підготовка кандидатів у священство і навчання світських фахівців у галузі релігійної педагогіки, церковного співу, релігійних аспектів гуманітарних наук.

5 березня 2000 р. був освячений домовий храм училища на честь святого праведного Іоанна Кронштадтського і преподобного Симеона Нового Богослова²⁶. З того часу в училищі почала звершуватись регулярні богослужіння, під час яких учні проходили богослужбову практику.

Після 2010 р. в будівлі училища було проведено ремонтні роботи, зроблена заміна меблів, встановлені твердопаливний дров'яний котел і бойлери, облаштовані побутові кімнати. Обладнано портретну галерею в коридорі семінарії. Обладнано кімнату для занять спортивними вправами. Організоване чотириразове харчування із урахуванням постів. Навчання та проживання студентів безкоштовне, усі витрати несе Сумська єпархія УПЦ.

Училище стало єдиним у Сумській області закладом духовної освіти, у якому отримували фахову підготовку майбутні священно- та церковнослужителі. Певний час в училищі навчалися й дівчата, здобуваючи фах церковного регента. На навчання до Сум приїжджали абітурієнти не лише з різних районів Сумщини, але й з інших областей (Львівської, Хмельницької, Закарпаття та ін.).

У 2010 р. богослов'я (теологія) отримало статус окремої спеціальності у галузі знань «Гуманітарні науки», за яким в Україні здійснюється підготовка бакалаврів, спеціалістів та магістрів у вищих навчальних закладах²⁷. Цією постановою Уряд також запровадив розмежування богословів за конфесійною ознакою. Відповідні зміни внесено до постанови Кабінету Міністрів України № 1719 від 13.12.2006 року, якою затверджено перелік напрямів з підготовки бакалаврів, та до постанови № 787 від 27.08.2010 року, відповідно до якої готуються спеціалісти та магістри.

З огляду на зазначене Сумське духовне училище почало роботу щодо створення усіх належних умов для забезпечення навчання на рівні бакалавра та отримання статусу духовної семінарії. Урочистий Акт, що відбувся у грудні 2015 р. в Сумах, став

²⁶ Свято-Пантелеймонівський храм і Сумське пастирсько-богословське духовне училище. URL: <http://orthodoxsumy.narod.ru/Hram/panteleimon.htm>

²⁷ Постанова Кабінету Міністрів України № 267 від 17 березня 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2011-п#Text>

початком нового етапу історії Сумського закладу духовної освіти – Сумської духовної семінарії імені Митрополита Володимира (Сабодана).

27 жовтня 2015 р. рішенням Священного Синоду Української Православної Церкви (журнал № 44) Сумське пастирсько-богословське духовне училище було реорганізоване на Сумську духовну семінарію²⁸. У пам'ять про спочилого Предстоятеля Української Православної Церкви Блаженнішого Митрополита Володимира (Сабодана), який був керуючим Сумською єпархією у 1969–1973 рр., Сумську духовну семінарію названо на його честь. У приміщенні новоствореної семінарії облаштовано музейну експозицію Блаженнішого Митрополита Володимира (Сабодана), де розміщені унікальні експонати. Щорічно проводиться урочистий Акт та вечори пам'яті Блаженнішого Першосвятителя.

Станом на 2021 рік²⁹ у Сумській духовній семінарії навчається 17 студентів, працює 27 викладачів. Кількість навчальних дисциплін – 39, які викладаються протягом чотирьох курсів навчання. Випускники отримують диплом бакалавра. Деякі випускники семінарії продовжували навчання у духовній академії та світських закладах вищої освіти на магістерських курсах.

Війна, що стала наслідком військової агресії Росії проти суверенітету та територіальної цілісності України, суттєво вплинула на діяльність духовної семінарії у Сумах. Новий етап історії духовного закладу освіти потребує свого ґрунтовного дослідження.

Отже, дослідження історії та сьогодення Сумської духовної семінарії дозволяє констатувати:

1. Заклад духовної освіти має етапи своєї діяльності, що характеризуються не лише хронологічною, але й географічно: його було створено у Охтирці, лише згодом його було переведено до Сум. При цьому історична спадкоємність Сумського духовного училища від Охтирського є лише частковою, училище у Сумах часів кінця XIX – початку XX ст. мало свою унікальну історію.

2. Революційні події 1917 року та подальша кардинальна трансформація галузі освіти призвела до практичного знищення Сумського духовного училища, а також значної кількості документальних джерел, які могли б стати об'єктом дослідження історії закладу. Зазначений факт дає підстави для визначення актуальності дослідження післяреволюційної історії духовного училища та нового етапу його відновлення у кінці XX ст..

3. Сумське пастирсько-богословське духовне училище, відкриття якого відбулося у 1998 році, стало закладом духовної освіти, що кардинально відрізнялося від його попередніх версій не лише за формою, але й частково за змістом. Тому

---

²⁸ Журнали засідання Священного Синоду Української Православної Церкви від 27 жовтня 2015 року. URL: <http://news.church.ua/2015/10/27/zhurnali-zasidannya-svashhennogo-sinodu-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-vid-27-zhovtnya-2015-roku/>

²⁹ Звіт Сумської духовної семінарії імені Блаженнішого Митрополита Володимира (Сабодана) за 2021 рік (документація Сумського єпархіального управління УПЦ).

прослідкувати спадкоємність цього закладу, що сформувався у кардинально інших умовах, можна лише умовно, зважаючи на його специфіку та фахову спрямованість.

4. Сумська духовна семінарія як заклад вищої богословської освіти розпочала новий етап історії внаслідок комплексу заходів, що дозволили створити на базі училища належні умови, які відповідали рівню духовної семінарії: удосконалення матеріальної бази закладу освіти, навчально-виховного процесу, забезпечення побутових умов для учнів, створення комплексу навчально-методичного та інформаційного забезпечення. Надає фахову підготовку за рівнем бакалавра теології.

5. Дослідження єдиного функціонуючого закладу духовної освіти Сумщини, його історії та нинішнього стану, дозволяє отримати більш повні дані про освіту Сумщини загалом. Історія духовної освіти на Сумщині є невід'ємною складовою її спадщини та визначає обриси краєзнавчого культурно-історичного портрету регіону, потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

REFERENCES

- Andruxhiv, I. (1996). *Osnovy khrystyianskoi morali* [Basics of Christian morality]. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
- Borysenko, V. (2004). *Pelaheia Lytvynova-Bartosh. Dolia narodoznavtsia. Ukrainky v istorii* [The fate of the ethnologist]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Filaret (Humylevskiy) (1857). *Hystoryko-statystycheskoe opysanye Kharkovskoi eparkhyi* [Historical and statistical description of the Kharkiv diocese]. Reprint 2006. 1. Kharkiv [In Russian].
- Henyk, L.Ya. (2007). *Do problemy zaprovadzhennia i vykladannia kursu "Osnovy relihiieznavstva" v zahalnoosvitnikh shkolakh Ukrainy* [To the problem of introducing and teaching the course "Fundamentals of Religious Studies" in secondary schools of Ukraine]. *Formuvannia relihiinoi kultury ditei i molodi: problemy i perspektyvy. Materialy konferentsii*. Ivano-Frankivsk, 192–204 [In Ukrainian].
- Kisly, A.O. (2011). *Religious education and science in Ukraine: current state and development trends* [Religious education and science in Ukraine: current state and development trends]. *Philosophy of Science: Traditions and Innovations*, 3, 184–191 [In Ukrainian].
- Kovalenko, O.B. (1972). *V.L. Modzalevskiy yak istoryk Ukrainy* [V.L. Modzalevsky as a historian of Ukraine]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 3, 121–123 [In Ukrainian].
- Kovalenko, O.B. (2009). *Markovych Oleksandr Mykhailovych* [Markovych Oleksandr Mykhailovych]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 6: La-Mi*. Kyiv [In Ukrainian].
- Korniienko, O.M. (2009). *Zruinovani khramy Sumshchyny* [Ruined temples of Sumy Region]. Sumy. PP «Nikonorov V.I.» [In Ukrainian].
- Kremen, V.H. (2016). *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini* [National report on the state and prospects of education development in Ukraine]. Kyiv: Pedahohichna dumka [In Ukrainian].
- Lahodych, M.M. (2010). *Dukhovna osvita v Ukraini: suchasnyi stan i perspektyvy* [Spiritual education in Ukraine: current state and prospects]. In *Aktualni pytannia relihiieznavchoi ta bohoslovskoi dumky*. Chernivtsi [In Ukrainian].
- Lutai, V. (2005). *Pro stan rozrobky kontseptualnykh zasad filosofii osvity v Ukraini ta yikh vprovadzhennia v pedahohichnu praktyku* [About the state of development of the conceptual foundations of the philosophy of education in Ukraine and their implementation in

- pedagogical practice]. *Filosofiiia osvity*, 1, 30–37 [In Ukrainian].
- Makukhyn, N.Y. (1863). Ob otkrytii v gorodakh Akhtyrke i Kupianske dukhovnykh uchilishch [About the opening of spiritual schools in the cities of Akhtyrka and Kupyansk]. *Dukhovnyi vestnyk*. December [In Russian].
- Makarev, F.G. (1906). Reforma dukhovno-uchebnykh zavedenii i v chastnosti dukhovnykh uchilishch [Reform of religious educational institutions and, in particular, religious schools]. *Khristianskoe chtenie*, 1, 137–157 [In Russian].
- Malynetskaia, V.M. (1990). *Razvitye istoricheskogo kraevedeniia na Chernyovshchynе v kontse XIX – nach. XX vv.* [The development of historical local history in the Chernihiv region at the end of the 19th – early XX centuries]; Avtoref. kand. ist. Nauk. Kyiv [In Russian].
- Matiakh, V.M. (2004). Dukhovnyi rehlyament 1721 [Spiritual regulation 1721]. Arkhivovano 8 bereznia 2016 u Wayback Machine. In *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. u 10 t. redkol. V.A. Smolii (holova) ta in. Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. K. Naukova dumka. T. 2. H–D [In Ukrainian].
- Malynka, O. (1928). Moi spohady pro P.Ya. Lytvynovu [My memories of P.Ya. Litvinova]. *Etnohrafichnyi visnyk*, 7, 204–206 [In Ukrainian].
- Meshkovaia, S.I. (2011). Svitskyi komponent reformy pravoslavnykh dukhovnykh akademii 1869 r. v Rosiiskii imperii [The secular component of the reform of Orthodox theological academies in 1869 in the Russian Empire]. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/14883/1/vestnik_HPI_2011_37_Meshkovaia_Svitskyi.pdf [In Ukrainian].
- Misostov, T.Yu. (2018). Doslidnytsia ukrainskykh starozhytnosti Pelageia Yakivna Lytvynova-Bartosh (1833–1904 rr.) [Researcher of Ukrainian antiquities Pelageya Yakivna Lytvynova-Bartosh (1833–1904)]. *Zbirnyk naukovykh prats. Seriia «Istoriia ta heohrafiia»*, 55, 46–53 [In Ukrainian].
- Myshchysyn, I. (2008). Natsionalna ideia ta reformuvannia osvity v Ukraini [National idea and education reform in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, 23, 3–9. URL: http://dl.franko.lviv.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/23/01_myshchysyn.pdf [In Ukrainian].
- Panasenko, O. (2012). Osnovni tendentsii rozvytku relihiinoi osvity v Ukraini (na prykladi pravoslavia) [The main trends in the development of religious education in Ukraine (on the example of Orthodoxy)]. *Filosofiiia osvity*, 1–2 (11), 273–305 [In Ukrainian].
- Polovets, V.M. (2019). *Markovykh Oleksandr Mykhailovykh* [Markovykh Oleksandr Mykhailovykh]. Chernihiv: Prosvita [In Ukrainian].
- Pravoslavnaia entsyklopediia Kharkovshchiny (2009). [Orthodox encyclopedia of Kharkiv region]. Kh.: Maidan [In Russian].
- Samoilovych, Y. (1904). Spravochnaia knyha dlia Kharkovskoi eparkhyi [Reference book for the Kharkiv Diocese]. Kh. [In Russian].
- Sarbei, V.H. (1984). Rol O.M. Lazarevskoho u rozvytku istoryko-kraieznavchoho doslidzhennia Chernihivshchyny [The role of O.M. Lazarevskiy in the development of historical and local history research of Chernihiv Region]. *Tretia respublikanska naukova konferentsiia z istorychnoho kraieznavstva: Tezy dopovidei*, 233–235 [In Ukrainian].
- Sviato-Panteleimonivskyi khram i Sumske pastyrsko-bohoslovske dukhovne uchylshche. URL: <http://orthodoxsumy.narod.ru/Hram/panteleimon.htm> [In Ukrainian].
- Stepanenko, H.V. (2002). *Osvitnia diialnist pravoslavnoho dukhovenstva v Ukraini (XIX – pochatok XX st.)* [Educational activities of the Orthodox clergy in Ukraine (XIX – early XX centuries)]; Avtoref. dys. ... kand. ist. nauk. Kyiv [In Ukrainian].
- Lypynskyi, V.V. & Roshchyna, L.O. (2006). *Pravoslavna dukhovna osvita v Ukraini (1991–2001)* [Orthodox spiritual education in Ukraine (1991 – 2001)]. URL:

- <https://www.libr.dp.ua/text/uij2oo66pdo.pdf> [In Ukrainian].
- Shcherbiak, Yu.A. (2009). *Osvitnia doktryna ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy ta yii vprovadzhennia v Ukraini (seredyna XIX - XX stolittia)* [The educational doctrine of Ukrainian Greek-Catholic Church and its inculcation in Ukraine (the middle of the XIX-XX century)]: Avtoref. dys... d-ra ped. Nauk. 13.00.01. Kharkiv [In Ukrainian].
- Talalai, M. (2002). Razvytye bohoslovskoho obrazovanyia v dukhovnykh shkolakh Ukraynskoi pravoslavnoi tserkvy [Development of theological education in spiritual schools of the Ukrainian Orthodox Church]. *Kharkovskyye eparkhialnye vedomosti*, 1, 14 [In Russian].
- Taraban, Yu.V. & Kudinov, D.V. (2023). Zasnuvannia Sumskoho dukhovnoho uchylshcha: prychny, obstavyny, prychetni osoby [Founding of the Sumy Theological School: reasons, circumstances, persons involved]. *Sumski istoriko-kraieznavchi studii. Zbirnyk materialiv III Vseukrainskoi naukovy-praktychnoi internet-konferentsii* (1 hrudnia 2022 r., Sumy). Sumy. SumDPU imeni A.S. Makarenka, 68–73 [In Ukrainian].
- Tkhorzhevska, T.D. (2014). Rozvytok teorii ta praktyky vykhovannia ditei v Ukraini v konteksti zahalnoievropeyskykh tendentsii [The development of the theory and practice of raising children in Ukraine in the context of pan-European trends]. *Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia*, 50, 49–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpkov_2014_50_13 [In Ukrainian].
- Vykhrushch, A.V. (1999). *Osnovy khrystyianskoi pedahohiky* [Basics of Christian pedagogy]. Ternopil. Osvita [In Ukrainian].
- Vyshnevskyyi, O. (1999). Vira i relihiiia v konteksti zavdan suchasnoho ukrainskoho vykhovannia [Faith and religion in the context of tasks of modern Ukrainian education]. *Ridna shkola*, 4, 3–7 [In Ukrainian].
- Yas, O.V. (2009). Markevych Mykola Andriiovych [Markevych Mykola Andriiovych]. In *Entsyklopediia istorii Ukrainy* u 10 t. redkol. V.A. Smolii (holova) ta in. Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. K. Naukova dumka. 6. 512 [In Ukrainian].
- Zakovych, M. (2001). Pro dukhovnist i osvitu [About spirituality and education]. *Liudyna i svit*. Veresen. 42–44 [In Ukrainian].
- Ziazium, I.A. (2008). *Filosofiiia pedahohichnoi dii* [Philosophy of pedagogical action]. Cherkasy [In Ukrainian].